

soudního lékařství ve funkci asistenta. Při budování ústavu se zasloužil zejména o sbírku zbraní, přičemž mu pomáhal starší bratr, který sloužil ve vysokých vojenských funkcích a zprostředkoval získání mnoha exponátů. Pokračoval v publikační činnosti, zejména ve *Zprávách lékařské fakulty*. V roce 1932 se v Olomouci oženil s Blaženou Jílkovou a trvale se usadil v Brně. Dne 18. června 1934 byl habilitován. V době II. světové války pracoval i jako závodní lékař Rosicko-oslavanských dolů v Zastávce u Brna. Dne 1. října 1945 byl jmenován profesorem a dne 17. září 1946 přednostou ústavu. Po prověrkách v roce 1958 byl ve funkci přednosty ústavu jen trpěn, protože se jeho názory na postavení soudního lékařství lišily od těch, které vyžadoval tehdejší režim. Začátkem roku 1962 byl z vedení ústavu odvolán s odůvodněním, že se zhoršuje jeho zdravotní stav. Doopatrován svou manželkou zemřel 6. července 1964 v Brně, kde je také pochován.

Prof. Kohout byl autorem více než 30 publikací pojednávajících o postavení lékaře u soudu, o poplašných zbraních, o střelných poraněních obličejů, o zdravotní způsobilosti řidičů motorových vozidel, o úrazech motorovými vozidly, o pojmu invalidity, o zkouškách na alkohol, o lékařském vysvědčení a o dalších soudnělékařských problémech. Byl autorem několika kapitol v celostátních skriptech, přednesl mnoho osvětových přednášek pro veřejnost, podnikl řadu zahraničních cest. Byl čestným členem Československé lékařské společnosti J. Ev. Purkyně a členem Mezinárodní akademie soudního a sociálního lékařství v Bruselu, obdržel čestnou cenu časopisu *Praktický lékař* a cenu Spolku lékařů českých v Brně jakož i řadu vyznamenání československých dobrovolců a branných organizací. Své morální krédo formuloval v roce 1948 slovy: „Vážil jsem si politiky dobrého srdce a spravedlnosti všude, ve všem a proti všem, a podle toho jsem se snažil vždy ve svém životě se řídit. Nadto jsem vždy cítil s naším drobným lidem a snažil jsem se mu pomáhati ve všech jeho životních strastech a potížích.“

J. KOHOUT, M. KOHOUT

Ke stému výročí narození prof. Františka Holešovského

V listopadu 2004 uplyne již 100 let od narození JUDr. et PhDr. F. Holešovského, DrSc., jehož jméno je úzce spjato s Masarykovou univerzitou – s její Pedagogickou fakultou, kde působil jako profesor pedagogiky v letech 1965–1970, kdy odešel do důchodu. V povědomí odborné veřejnosti je Holešovský zapsán jako průkopník teorie ilustrace pro děti a teorie estetické výchovy, ale také jako protagonista bratislavských bienále, na nichž se setkávali ilustrátoři z celého světa a jež bývala spojována s výstavou ilustrací, ale také se sympozii. Sympozia považoval Holešovský za nutnou podmínku teoreticky fundovaného bádání o ilustraci knih pro děti a mládež. Patří ke generaci uměnovědců a pedagogů – teoretiků estetické výchovy, kteří v 50. a 60. letech 20. století obhajovali široké pojetí estetické výchovy a promýšleli její koncepční a terminologické otázky. V Praze to byli hudební vědec Antonín Sychra a profesori Jaromír Uždil a B. S. Urban, na Ostravské univerzitě v Brně profesori Vladimír Jůva a Stanislava Kučerová.

Holešovský patřil k osobnostem, jež spoluurčovaly atmosféru válečné a poválečné brněnské kultury. V roce 1940 vydával s Františkem Tenčíkem, Oldřichem Audym, Norbertem Černým a Vladimírem Pazoukem sborník *Literatura pro mládež*. Ovlivnili jím i kritickou praxi pražského *Úhoru*, který též podporoval kvalitní uměleckou produkci pro děti a mládež. Holešovský svými statemi otevírá pomyslné okno do světa leporěl a ilustrací dětských knížek a přináší zcela nové pohledy na uměleckou tvorbu pro děti. Významně tak ovlivnil vývoj ilustračního umění i v evropském kontextu a podnítil rozvoj české knižní kultury. Jako vědecký pracovník v tomto oboru se stal i členem Svazu výtvarných umělců, ačkoli se sám výtvarnou činností nikdy nezabýval. Kdož znal Holešovského mentalitu, nebyli překvapeni, že diapazon svého vědeckého zájmu stále rozšiřoval, aby mohl

při svých analýzách dospět k zobecňujícím závěrům. Dobře si byl vědom toho, že teorii ilustrace pro děti musí stavět na výzkumu, což nebylo tehdy samozřejmostí. Zkoumal-li např. na mateřské škole práci s obrazem, nesnažil se zjistit jen to, jak předškolní děti vnímají Ladovy a Strnadlovy ilustrace, ale usiloval o poznání obecnějšího dosahu, na jehož základě by mohl zkoumat výtvarné dílo jak z hlediska vývoje umění, tak i se zřetelem k mentálnímu obzoru malého dítěte. I tato rovina jeho výzkumných šetření byla pro něho jen východiskem k hledání způsobů, jak již v nejtělejší věku stimulovat tvořivé dispozice dítěte, které by mohly v budoucnu sehrát roli při komplexním utváření jeho osobnosti. V působení dětské ilustrace tak hledal odpověď na otázku, jak je dítě (a potažmo dospělý jedinec) ovlivňováno uměním v nejširším významu slova, v celé své rozmanitosti a ve všech svých proměnách.

Těž proto překládá v té době nejzajímavější a neaktuálnější odborné, ale i beletristické práce a ujímá se vedení redakce takových časopisů, jakými jsou dětský časopis *Ohníček* a odborný časopis *Estetická výchova*, jehož podobu spoluutvářel po celých deset let. V době, kdy bylo Makarenkovo jméno zneužíváno (někdy i bez hlubší znalosti jeho pedagogického odkazu) k ideologizaci pedagogiky, Holešovský Makarenkovy sebrané spisy studuje a překládá.

K vědecké práci na tomto poli ho přivedl ve 30. letech 20. století František Tenčík (pracovník brněnského rozhlasu), a to v době, kdy se dětskou literaturou ještě nezabýval. Holešovský však byl profesně již připraven. Protože vyučoval na obecných a měšťanských školách, znal důvěrně mentalitu dětí škol těchto stupňů. Ve 32 letech (1936) dokončil na brněnské univerzitě studium práv (JUDr.), dále však studuje: v roce 1948 (ve svých 44 letech) uzavírá externí studium estetiky a klasické archeologie – oborů, které odpovídaly jeho odborným zájmům adekvátněji a spoluutvářely i jeho vědecký profil. V té době již pracoval ve školské správě jako předseda *Zemské školní rady* a ředitel brněnského *Výzkumného ústavu pedagogického*. Rok před svým odchodem

do důchodu obhájil hodnost doktora věd (zemřel náhle a nečekaně 8. 2. 1985).

Nahlížíme-li do curricula jeho života, s údivem zjišťujeme, že vlastně po celý svůj život studoval. Ještě v době, kdy jiní lidé téhož věku bilancují a hodnotí výsledky své práce, Holešovský dokončuje (v 54 letech svého věku!) externí studium pedagogiky a psychologie svým druhým doktorátem (1958 PhDr.) a zároveň získává i hodnost kandidáta věd. Kdo ho neznal důvěrněji, mohl mít dojem, že je to vezměný student. Holešovského touha po rozšíření obzoru nebyla však motivována okázalou snahou kumulovat fakta a pyšnit se novými tituly, ale zvědavostí. Studované obory volí uvážlivě: jejich výběr je určen úsilím o posílení souvislosti, řádu a systému. Byl si totiž dobře vědom toho, že teprve průnik do sítě psychologických a pedagogických vztahů mu otevře možnost zúročit poznání, jež mu dalo studium estetiky a archeologie, a učiní ho plně kvalifikovaným pro vědeckou práci v oblasti teorie estetické výchovy.

Rozsah jeho odborného a vědeckého zájmu je široký (a obdivuhodný). Výběrová bibliografie z publikační činnosti Františka Holešovského (sestavená Evou Žizkovou) zachycuje nejdůležitější knihy, sborníkové stati a časopisecké články publikované v letech 1940–1983. Vyšla v Klubu mladých čtenářů v souboru vzpomínkových statí pod názvem *Františku Holešovskému k 80. narozeninám* (Praha 1984). Projdeme-li bibliografický soupis jeho děl, který registruje 284 titulů, zjišťujeme, že nejvíce prací se váže k několika příbuzným tematickým oblastem, jimiž jsou teoretické problémy české a slovenské ilustrace knih pro děti a mládež, zahraniční ilustrace a ilustrátoři, otázky literární- a výtvarněvýchovné, umění a výchova, fenomén kreativity, teoretické problémy estetické výchovy a otázky výchovy estetického vztahu k práci. Z této řady můžeme vyčlenit čtyři základní témata, jež nejprůkazněji dokumentují jeho uměnovýchovné, uměnovýchovné a estetickovýchovné bádání. Mnohé z jeho monografických prací jsou inspirativní i na počátku 21. století.

Obecných otázek estetické a umělecké výchovy se týká několik prací. V knize

K systému estetické výchovy na národní škole (Praha 1960) zúročuje výzkumný materiál, který vytěžil z vlastního experimentálního vyučování na moravských venkovských školách. Zjišťuje, že soustavná estetickovýchovná činnost rozvíjí nejen estetické city, vkus a poznání, ale též paměť, pozornost a představitost. V zájmu dosažení komplexnosti působení uměleckého díla usiloval o kooperaci všech uměnovýchovných disciplín a promýšlel otázky koordinace dílčích prvků výchovné práce, a to po stránce obsahové, předmětně situační, psychologické a metodické. Takto koncipovanou koordinaci uváděl do povědomí široké učitelské obce též jako šéfredaktor *Estetické výchovy*. Svůj pohled na komplexní a systematicky prováděnou estetickou výchovu uložil do spisu *Zum System der ästhetischen Erziehung* (Berlin 1963).

Teoretickým aspektům estetické výchovy věnoval i svoji habilitační práci *K podstatě a prostředkům estetické výchovy v předškolním věku* (Univerzita Karlova, 1960). Pojem „estetická výchova“ vymezuje široce: nejen jako výchovu uměleckou, ale i výchovu prostředky mimouměleckého estetického (jejich výchovná potence není pedagogickou teorií doceňována dodnes). Estetické osvojování skutečnosti má podle něho mít podobu činnosti orientované ke třem oblastem: k práci, k přírodě a ke společenským vztahům. V reakci na tehdejší snahy redukovat výchovu uměním jen na poznávací nebo praktickou činnost akcentuje jejich vzájemnou propojenost a oboustrannou podmíněnost.

Ve svém stěžejním a nejobsáhlejším díle *Ciele estetickej výchovy a ich konkretizácia* (Bratislava 1967) uvažuje o vztahu cílů a úkolů výchovy a objasňuje, v čem existuje logický rozdíl mezi oběma pojmy, ale také formuluje konkrétní estetickovýchovné cíle a teoretiky opomíjené problémy, které vyžadují experimentální bádání. Studium cílů výchovy bylo i hlavním úkolem *Laboratoře pro pedagogický výzkum*, jím vedeným vědeckovýzkumným pracovištěm Pedagogické fakulty. Z jeho iniciativy se v roce 1969 konalo mezinárodní sympozium *Problematika cílů výchovy, zejména se zřetelem k výchově estetické*, kde otevřel problémy, které se nám je-

ví i dnes (po téměř 40 letech) aktuální, protože zůstávají neřešené, a neřešené zůstávají proto, že současná teorie výchovy necítí potřebu se jimi zabývat. V jedné ze statí této monografie (*K pojmu estetickej a umeleckej výchovy*) usiluje o terminologické zpřesnění pojmů *umělecká výchova* a *estetická výchova* a zdůvodňuje, proč v nich nespátřuje ekvivalentní pojmy, a proto zaměňování těchto termínů odmítá. S pozoruhodným osobitým nadhledem završuje (po téměř 40 letech vědecké práce) svoje vidění umění a estetické výchovy v roce svých osmdesátin monografií *Paleta krásy* (Praha 1984).

Nejvíce pozornosti věnoval Holešovský **ilustraci dětské knihy**. V útlé knížce *Naše ilustrace pro děti a její výchovné působení* (Praha 1960) charakterizuje (poučeně a na profesní úrovni) přední české výtvarníky a jejich ilustrace. S vědomím všech složitostí, jež provázejí při tvorbě dětské knihy kontaminaci slova a obrazu, představuje Ladu, Trnku, Strnadela, Svolinského, Zábranského, Boudu, Sekoru, Janečka, ale i Josefa Čapka a Hoffmeistera. Nesnaží se imponovat výčtem jejich prací, ale zamýšlí se nad tím, jak se zřetelem k věkovým zvláštěm malých čtenářů umělecké kvality jejich děl výchovně využít. Současně se věnuje i recenzní a literárně-výtvarné kritické činnosti: komentuje a hodnotí nové ediční počiny a uvádí vernisáže výstav knižních ilustrací v Praze a na bratislavském benále. V intencích těchto snah volí i název práce *Tvár a reč ilustrácie pre deti* (Bratislava 1971), vydává *Besedy o ilustráciách a ilustrátoroch* (Bratislava 1980) a *Glosy k vývoji české ilustrace pro děti* (Praha 1983), a to v době, kdy je kniha vystavena ostrému konkurenčnímu tlaku televize a filmu. Sleduje konflikty názorů, které provázely tvorbu ilustrací od alšovských počátků až k současným knižním artefaktům. Významně tak ovlivňuje způsob nazírání a hodnocení ilustračního umění nejen doma, ale i v evropském kontextu.

Názvem nejvýznamnější své práce z této oblasti – *Ilustrace pro děti. Tradice, vztahy, objevy* (Praha 1977) – naznačuje její netradiční koncepci. Ve svých analýzách zachovává rovnovážný zřetel jak k tvůrcům výtvarného a literárního díla, tak k jejich adre-

sátovi – k dítěti a ostře odmítá všechny formy nehodnotného umění, které nevytvářejí prostor pro tvořivé domýšlení díla, a proto i pro výchovu, která kreativitu dítěte nepodporuje. Vystupuje proti kýčovitým ilustračním výtvorům podléhajícím komercializaci. Ne každému úzce zaměřenému teoretikovi je však dáno, aby se v pravou chvíli „osvobodil ze zajetí“ dílčích údajů, překročil hranice svého teritoria a přitom z nich dokázal těžit ve prospěch svých široce pojatých uměnovědných a uměnovýchovných rozhledech, jež uložil do posledních a nejvzrálějších svých spisů: *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež* (Praha 1985) a *Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež* (Praha 1989).

Doslova průkopnický charakter mají jeho teoretické studie věnované **otázkám pracovní výchovy**. Estetickovýchovným aspektům práce se zřetelem k práci fyzické věnoval pozornost ve statích *Estetický vztah k práci a jeho význam ve výchově* a *Výchova estetického vztahu k práci*. V první z nich předestírá (na základě výsledků vlastního výzkumu) svou koncepci pracovní výchovy, pro níž je příznačné výrazné propojení pracovního a estetického, a to s cílem posílit estetiku pracovního procesu a jeho výsledku.

Holešovský je uměnovědec nebyvale vytříbeného estetického citu, který se nedá získat studiem na žádné univerzitě. Jeho práce vyžadují soustředěné studium. Protože v nich autor nepetrifikuje ustálené názory, ale provokuje jimi k zamýšlení, jsou s to získat pozornost odborníků z více oblastí – uměnovědců, psychologů a pedagogů, ale i literárních a výtvarných umělců. Při jejich studiu si lze nepochybně učinit povšechnou představu o názorové orientaci a šíři poznání jejich autora, dokonce můžeme vytušit i jeho subjektivní prožitky, kterými bylo takové poznání motivováno a prováděno, ale jen těžko vytušíme, jakou cestou musel projít, než mohl o pojednáváných jevech vypovídat s tak širokým přehledem.

Jako kritik byl otevřený a přístupný novým i měnicím se pohledům. Měl však i zvláštní schopnost přitáhnout k sobě lidi dělné a oddané svým předsevzetím. Byl to člověk vzácně lidský a vždy ochotný vslechnout starosti druhého, poradit (se

skromnosti jemu vlastní) a pomoci. Právě díky jeho osobním vlastnostem se stále daří udržet v povědomí odborné veřejnosti vážnost a úctu k jeho dílu a obraz vzácného člověka ve vzpomínkách jeho přátel, žáků a následovníků. A protože jsem měl příležitost (díky příznivé shodě okolností) pracovat v jeho blízkosti a pod jeho nesvazujícím a inspirujícím vedením, poznal jsem i způsoby jeho uvažování. Jemu také vděčím za to, že jsem si mohl již v prvních svých pracích ověřit jeho metodologické krédo (to fungovalo jako odborný svorník našeho vztahu, který se později změnil v přátelství): zkoumat jevy v širších mezioborových souvislostech. Proto také v diskusích o estetické výchově vždy vítal nekonvenční názory a nekonformní postoje a diskuse vedl v intencích širokého pojetí a v atmosféře názorové tolerance. Akademická veřejnost Masarykovy univerzity má nejednu příležitost připomenout výročí jeho narození: svým vědeckým dílem totiž významnou měrou posílil její mezinárodní prestiž.

Faksimile podpisu prof. Holešovského.

V. SPOUSTA

Jan Šmarda (1904–1968)

Dne 7. prosince 2004 uplyne 36 let od úmrtí třebešického rodáka Jana Šmardy, který – kdyby mu to bylo osudem dopřáno – by

